

Kohtunike sotsiaaltagatiste küsimustiku võrdlev kokkuvõte

Küsimustiku peamine eesmärk oli koguda kohtunikkonna arvamust kohtunike sotsiaaltagatiste kohta. Kuna praegu on ametis nii kohtunikke, kes on kohtunikupensioniga kindlustatud, kui ka kohtunikke, kes tulevikus ei ole kindlustatud kohtunikupensioniga (03.02.2023 seisuga on ametis 247 kohtunikku, kellest pensionita 103 kohtunikku), oli eesmärgiks võrrelda kohtunike seisukohti erinevate sotsiaaltagatistega kohtunike vahel. Selleks, et neid vastajagruppe eristada ja omavahel võrrelda, lõime kaks samasisulist anonüümset küsimustikku, millest ühele vastasid kohtunikupensioniga kindlustatud kohtunikud, ja teisele need, kes ei ole kohtunikupensioniga kindlustatud.

1. Teave küsimustikele vastajate kohta.

Küsimustikule vastas kokku 147 kohtunikku, neist 88 kohtunikud, kes on kohtunikupensioniga kindlustatud (KP), ja 59 kohtunikud, kes ei ole kohtunikupensioniga kindlustatud (K). Vastajad hõlmasid kõiki kohtuastmeid ning küsimustikule vastasid ka emeriitkohtunikud. Vastajaid oli maakohutest 79, ringkonnakohtutest 20, halduskohtutest 13, Riigikohtust 4, emeriitkohtunikke osales 22 ja 8 kohtunikku ei soovinud enda kohta andmeid avaldada.

Staaži alusel jagunesid vastajad järgmiselt:

1–3 aastat 15 kohtunikku

3–5 aastat 18 kohtunikku

5–10 aastat 28 kohtunikku

10–15 aastat 10 kohtunikku

üle 15 aasta 70 kohtunikku

1 kohtunik märkis oma staaži pikkuseks 25 aastat

Ülejäänud ei soovinud staaži pikkust märkida.

2. Kohtunike osalus õppe- ja teadustegevuses, investeerimises, ettevõtluses

Selgitasime välja ka selle, kui palju tegelevad kohtunikud lisaks põhitööle muude tegevustega: õppe- ja teadustegevusega 36 kohtunikku (23KP + 13K), investeerimisega 34 kohtunikku (9KP + 25K). Ettevõtluses osalejaks märkis end 4 kohtunikku (2 KP + 2K). Eraldi väärib märkimist, et investeerimisega tegeles kohtunikupensioniga kindlustatutest 10,6%, samas kui pensioniga kindlustamata kohtunikest tegeles investeerimisega 42,4%.

Vastanutest 64 kohtunikku (41KP + 23K) ei tegelenud ettevõtluse, investeerimise ega õppe- ja teadustegevusega ja 22 ei soovinud oma ametiväliseid tegevusi avaldada. Üks kohtunik märkis, et saab tulu maa rentimisest.

3. Vastanute hinnang kohtuniku ametipensioni olulisusele

Peaaegu kõik küsitlesele vastanud kohtunikud pidasid kohtunikupensioni (varasemas kohtute seaduses reguleeritud viisil) ametitagatisena: väga oluliseks 87,4% KP ja 74,1% K, oluliseks 3,4% KP ja 15,5% K ning pigem oluliseks 5,7 KP ja 5,2% K. Väheoluliseks või mittevajalikuks pidasid kohtunikupensioni 147 kohtunikust üksnes 4 vastanut.

4. Täiendavate võimalike sotsiaaltagatiste hindamine

Küsisime vastanutelt, millised oleksid alternatiivid kohtuniku ametipensionile. Pakkusime välja riigipoolsed maksed kolmandasse sambasse, staažitasu töötatud aja eest, töötasu ületundide eest ja töövõimetushüvitise (eristasime osalise ja täieliku töövõime kaotusel makstavaid hüvitisi).

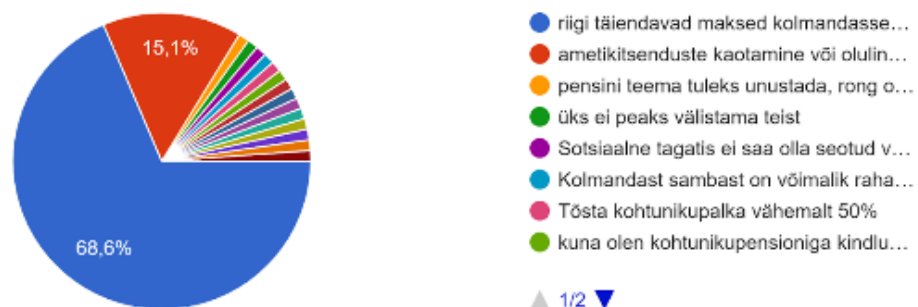
- **makseid kolmandasse sambasse** pidas väga oluliseks 31% KP ja 51,7% K, oluliseks 16,1% KP ja 15,1% K ning pigem oluliseks 23% KP ja 13,8% K. Väheoluliseks pidas 18,4% KP ja 10,3% K ning mittevajalikuks 6,9% KP ja 0% K.
- **Staažitasu (täiendav lisatasu töötatud aja eest)** pidas väga oluliseks 52,3% KP ja 43,1% K, oluliseks 29,1% KP ja 13% K ning pigem oluliseks 11,6% KP ja 20,7% K. Väheoluliseks pidas 3,5% KP ja 8,6% K ning mittevajalikuks 3,5% KP ja 5,2% K.
- **Töövõimetushüvitist, mis on seotud kohtuniku palgaga**, pidas väga oluliseks 78,2% KP ja 70,7% K, oluliseks 18,4% KP ja 15,5% K ning pigem oluliseks 2,3% KP ja 8,6% K. Väheoluliseks pidas 0% KP ja 5,2% K ning mittevajalikuks 1% KP ja 0% K.
- **Töövõimetushüvitist, mida makstakse ühekordse hüvitisena**, pidas väga oluliseks 26,4% KP ja 24,1% K, oluliseks 23% KP ja 15,5% K ning pigem oluliseks 19,5% KP ja 29,3% K. Väheoluliseks pidas 19,5% KP ja 25,9% K ning mittevajalikuks 4,6% KP ja 5,2% K.
- **Täiendavat töötasu ületundide eest** pidas väga oluliseks 31% KP ja 40,4% K, oluliseks 23% KP ja 15,8% K ning pigem oluliseks 16,1% KP ja 10,5% K. Väheoluliseks pidas 10,3% KP ja 15,8% K ning mittevajalikuks 13,8% KP ja 12,3% K.
- **Kohtunike eelistused juhul, kui senise, varasemal kujul kindlaks määratud kohtunikupensioni taastamine osutub võimatuks**

Kohtunikud pooldasid alternatiivina varasema kohtunikupensioni taastamisele eelkõige riigi täiendavate maksete tegemist kolmandasse pensionisambasse: 68,6% KP ja 74,8% K. Ametikitsenduste kaotamist või kitsenduste olulist muutmist pidas vajalikuks väga väike hulk kohtunikest: 15,2% KP ja 16,9% K (s.o 23 kohtunikku, neist 10 KP ja 13 K).

Pensioniga kindlustatud kohtunikud (KP)

12. Palun märkige oma eelistused juhul, kui senise, varasemal kujul kindlaks määratud kohtunikupensioni taastamine osutub võimatuks:

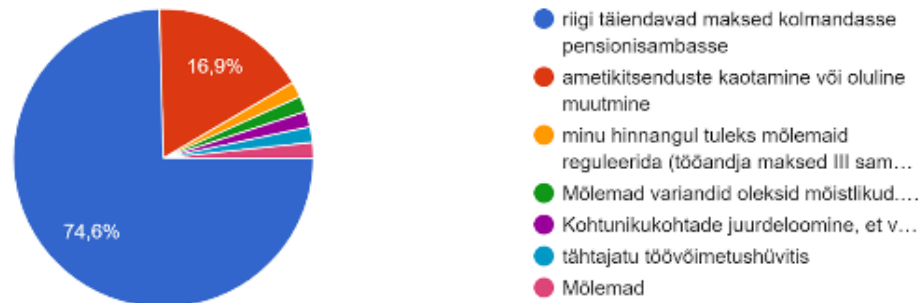
86 vastust

Pensioniga kindlustamata kohtunikud (K)

12. Palun märkige oma eelistused juhul, kui senise, varasemal kujul kindlaks määratud kohtunikupensioni taastamine osutub võimatuks:

59 vastust

Põhjendustena toodi välja järgmisi argumente:

- Nooremad kolleegid ilmselt ei ole veel üle elanud börsikrahhe või MASU;
- Pigem kombinatsioon KS § 49 lg 2 p 3 selgemast reguleerimisest ja investeerimise toimingutest; Välistatud peaksid olema nt võimalused offshore firmade loomiseks, et nende kaudu investeerida jms;
- Kogu KS § 49 tuleks läbimõeldud uuesti sõnastada. Oluline on võimude lahususe põhimõtte järgimine ja sõltumatuse tagamine;
- Seniste ametikitsenduste muutmisel tuleb arvestada nendega kaasnevate ohtudega, samuti tuleb analüüsida, kas praegune töötasu on seotud seniste ametikitsendustega ja kas nende kaotamine võib mõjutada kohtuniku töötasu suurust ja selle seotust kõrgemate riigiteenistujate palgaga;
- Kõige selgem oleks üldse kaotada § 49 lg 2 p 3, aga äärmisel juhul sobivad ka variandid 2 ja 3. Seda sätet on vaja igal juhul muuta, sest ka kohtunikupensioni mitte saavale kohtunikule peab olema tagatud võimalus koguda või säästa pensionipõlveks, kasutades selleks vajadusel täiendavat legaalset äritegevust, mis ei satu vastuollu kohtuniku töö olemusega ning mida on võimalik niigi pingelise ja ajamahuka kohtuniku töö kõrvalt.
- **Täiendava sotsiaalse tagatisena lisatasu töötatud aja eest peeti samuti oluliseks:**
 - 5% lisatasu pärast 10 tööaastat, 5% täiendavat lisatasu pärast 15 tööaastat ja 5% täiendavat lisatasu pärast 20 tööaastat pooldas 38,4% KP ja 15,5% K.
 - 5% lisatasu pärast 5 tööaastat, 5% täiendavat lisatasu pärast 10 tööaastat ja 5% täiendavat lisatasu pärast 15 tööaastat pooldas 55,8% KP ja 82,2% K.

5. Kohtunike arvamus ametikitsenduste vähendamise ja kaotamise osas

Täpsustasime vajadust ametikitsenduste vähendamiseks või kaotamiseks. Mõlemad sihtgrupid suhtusid ametikitsenduste olulisse vähendamisse ja kaotamisse pigem ettevaatusega. Samas leidsid vastanud, et regulatsioon vajaks korrigeerimist ja täpsustamist, võttes arvesse muutunud sotsiaaltagatiste olukorda (pensioni ja töövõimetushüvitiste puudumine).

- **Kohtunike ametikitsenduste olulist vähendamist** pidas väga oluliseks 14,9% KP ja 22,4% K, oluliseks 10,3% KP ja 19% K ning pigem oluliseks 26,4% KP ja 20,7% K. Väheoluliseks pidas 29,9% KP ja 29,3% K ning mittevajalikuks 14,9% KP ja 8,6% K.

- **Kohtunike ametikitsenduste kaotamist** pidas väga oluliseks 5,7% KP ja 13,8% K, oluliseks 10,3% KP ja 6,9% K ning pigem oluliseks 21,8% KP ja 12,1% K. Väheoluliseks pidas 24,1% KP ja 32,8% K ning mittevajalikuks 34,5% KP ja 31% K.
- **Küsisime, milliste kohtunike ametikitsenduste muutmist või kaotamist hindavad kohtunikud võimalikuks:**
 - kaotamine viisil, kus kaotatakse KS § 49 lg 2 p 3 – 14,9% KP ja 19,6% K;
 - ametikitsenduste muutmine viisil, kus investeerimisega seotud toimingud oleksid kohtunikule mis tahes viisil lubatud – 37,9% KP ja 33,9% K;
 - ametikitsenduste muutmine viisil, kus KS § 49 lg 2 p 3 oleks selgemalt reguleeritud – 35,6% KP ja 23,3% K;
 - ei pea vajalikuks ametikitsenduste muutmist või kaotamist – 29,9% KP ja 19,6% K.

6. Kohtuniku töövõimetushüvitise suuruse hindamise küsimus

Kohtunike töövõimetushüvitise küsimus on seadusandja poolt seni reguleerimata. Kohtunikud on sellega halvemas seisus, kui mis tahes muud avalikud teenistujad, kellele laienevad ATS-ga seatud sotsiaalsed tagatised (eelkõige ATS § 49). Küsimus oli formuleeritud valikvastustega ja võimalik oli lisada ka oma vastus, Palusime anda oma eelistus töövõimetushüvitise makse suurusele, kui tegemist on töövõime osalise kaotusega ja töövõime täieliku kaotusega. Vastajate eelistus töövõime osalise kaotuse korral, kui hüvitis tasutakse ühekordse maksena, oli kolme aasta töötasu (39,5% KP ja 61,4% K). Töövõime täieliku kaotuse korral, kui hüvitis tasutakse ühekordse maksena, pooldasid vastajad ATS § 49 lg 6 p-ga 2 analoogset hüvitise suurust, s.o seitsme aasta töötasu (46,5% KP ja 64,9% K). Vastanud tõid välja ka selle, et töövõimetuse juhtumeid tuleb käsitleda kaasusepõhiselt.

- **töövõimetushüvitise suurus töövõime osalise kaotuse korral, kui hüvitis tasutakse ühekordse maksena:**
 - 1 aasta töötasu – 19,8% KP ja 8,8% K
 - 2 aasta töötasu – 19,8% KP ja 21,1% K
 - 3 aasta töötasu – 39,5% KP ja 61,4% K
 - 5 aasta töötasu – 2,3% KP ja 0% K
 - 7 aasta töötasu – 1,2% KP ja 1,8% K

Lisaks märkisid kohtunikud, et:

 - hüvitise suurus sõltub tervisekahjustuse ulatusest ja liigist ning kohtunikustaažist – analoogseid vastuseid oli 13,2% KP ja 1,8% K.
 - hüvitis oleks reguleeritud analoogselt teiste riigiametnikega 2,4% KP.

Ühekordset makset ei eelistanud 1,2% KP ja 3,6% K.
- **töövõimetushüvitise suurus töövõime täieliku kaotuse korral, kui hüvitis tasutakse ühekordse maksena:**
 - 2 aasta töötasu 5,8% KP ja 1,8% K
 - 5 aasta töötasu 27,9% KP ja 26,3% K
 - 7 aasta töötasu 46,5% KP ja 64,9% K
 - 14 aasta töötasu 1,8 % KP

KOKKUVÕTTEKS

Kohtunike sotsiaaltagatised on osa Euroopa õiguskuultuurist ja selle ajaloost. Eesti on valinud tee, kus kohtunikkonna sotsiaalsed tagatised võrreldes mis tahes avaliku teenistujaga (sh, kohtutes töötavate ametnikega) on olematud. Lisaks kehtivad kohtunikele, kes on oma valdkonna tippspetsialistid, õigusemõistmise erapooletuse huvides tegutsemispiirangud, kuid neile piirangutele vastavat hüvitist ei ole seadusandja reguleerinud. Kohtuniku töötasu on praegu konkurentsivõimeline teiste õigusvaldkonna töötasudega, kuid töötasu ei sisalda tänasel päeval enam hüvitist ametikitsendustest tulenevate piirangute eest ja ei motiveeri pikaegset tööd kohtusüsteemis.

Eraldi tahaksin ära märkida, et pensioniga kindlustamata kohtunike hulgas hinnatakse erinevaid alternatiive pensionile täiendavate maksete näol ka ebavõrdsuse suurendajana olukorras, kus pensioniga kindlustatud kohtunike olukord paraneb enam, kui pensioniga kindlustamata kohtunike olukord. Vastuste hulgas kordus üks eriarvamus, kus õiglaseks peeti olukorda, mil täiendavad maksed tehakse üksnes kohtunikele, kes ei ole tulevikus kohtunikupensioniga kindlustatud. Töövõimetushüvitise puhul on pikemat aega ametis olnud kohtunikud hinnanud hüvitise olemasolu olulisust kõrgemalt kui pensioniga kindlustamata (vähem aega ametis olnud) kohtunikud. Seda arvamust mõjutavad ilmselt kaks tegurit – kauem töötanud kohtunikud on teadlikud sotsiaaltagatistest, mis kohtunikelt ära võeti. Samuti on vastuste põhjal alust eeldada, et pikaegne töötamine muudab hinnangut oma töövõimele ja pikaegse tööga kaasnevatele mõjudele tervisele ning üldise terviseriski suurenemist seoses vanusega.

Kokkuvõtte koostaja: Leanika Tamm